

Висновки. Отже, на сучасному етапі розвитку вищої економічної освіти не доцільно акцентувати увагу на опануванні майбутніми фахівцями лише певною сукупністю знань, умінь і навичок. Кожному студенту як суб'єкту учіння, необхідно прищепити вміння самостійно поповнювати свої знання, набувати й систематично вдосконалювати практичні навички та вміння самостійної навчально-пізнавальної діяльності. Важливо створювати умови, що сприятимуть професійному становленню майбутніх економістів, підвищенню престижу економічних спеціальностей та попиту на здобуття освіти з тих спеціальностей, які гарантують матеріальне забезпечення життєдіяльності.

Література

1. Закон України "Про освіту" // Освіта. – 1991. – 25 червня.
2. Закон України "Про вищу освіту" від 17 січня 2002 р. № 2984-III.
3. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті // Педагогічна газета. – 2001. – № 7 (85).
4. Концепція розвитку економічної освіти в Україні: Рішення Колегії Міністерства освіти і науки України від 04.12.2003 р. № 12/7-4 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uazakon.com/document/fpart82/idx82748.htm>.
5. Зязюн І.А. Технологізація освіти як історична неперервність / І.А. Зязюн // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. – 2001. – Вип. 1. – С. 78.
6. Філософський словник / за ред. В.І. Шинкарука. – К.: Головна редакція Української радянської енциклопедії, 1986. – 768 с.

САЄНКО Н.В.

КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

Вивчення сучасної філософської й психолого-педагогічної літератури дає підстави констатувати посилення зв'язків освіти та культури, постійне зростання уваги до культурологічних проблем освіти й виховання. Така взаємодія визначається у науковому світі як норма, яка виводиться із самого визначення культури (І.А. Зязюн, М.С. Каган, Н.Б. Крилова, Є.В. Оганесян, Г.П. Суслова, Е. Сепір, Г. Зиммель та ін.). Значний внесок у дослідження окремих аспектів освіти, орієнтованих на культуру, зробили такі філософи та психологи, як М.М. Бахтін (ідея діалогу культур), В.С. Біблер (культура як діалог), Л.С. Виготський (культурно-історичний підхід до розвитку особистості), Г.С. Батищев, М.К. Мамардашвілі (уявлення про культурне поле особистості). Це зумовлює чітку тенденцію до пошуку нових підходів до навчання та виховання молодого покоління. Саме таким є культурологічний підхід, який забезпечує панорамний багатовимірний погляд і полісистемне пояснення сутності культурних проблем, цінностей та компонентів сучасної освіти.

Основи культурологічного підходу до освіти в новітній час розробляли Н.І. Алексєєв, Ш.А. Амонашвілі, А.Г. Асмолов, Є.В. Бондаревська, А.П. Валицька, О.С. Газман, В.П. Зинченко, І.О. Зязюн, С.В. Кульневич, В.В. Серіков, В.А. Сластьонін, Є.Н. Шиянов, І.С. Якиманська та ін. Ці науковці створили теоретичні передумови для постановки й розробки проблеми культурологічного підходу в освіті. Проте роль культурологічного підходу до формування майбутнього фахівця – випускника технічного ВНЗ вивчена недостатньо.

Мета статті – проаналізувати потенціал і можливості культурологічного підходу як засобу особистісного та професійного становлення студентів вищих технічних навчальних закладів.

В.А. Сластьонін відзначає важливість культурологічного підходу у формуванні всього змісту освіти, тому що для нього гуманітарна культура “є упорядкованою сукупністю загальнолюдських ідей, ціннісних орієнтацій і якостей особистості, універсальних способів пізнання та гуманістичних технологій професійної діяльності” [1].

З позицій культурологічного підходу головною метою закладу освіти є створення сприятливих умов для досягнення тими, хто навчається, самототожності через розвиток сутнісних сил і формування особистості в соціокультурному значенні. Виходячи із суті культурологічного підходу, навіть засвоєння технічних навичок повинне організовуватися викладачем як органічна частина процесу осмислення реальних об’єктів, своїх дій і себе. Тобто культурологічний підхід конкретно реалізуватиметься в антропоцентричному цілепокладанні, особистісно значущій мотивації, ціннісному ставленні до себе і в конкретному виді діяльності як досягненні культури і засобу самовдосконалення, а також у стимулюванні прагнення до інтеріоризації здобутих знань, включенню їх у свій структурний особистісний план.

Таким чином, саме культурологічний підхід в освіті забезпечує ефективність процесу переведення досягнень культури як суспільного явища в план буття [2].

Важливим є поглиблення культурологічної спрямованості всього навчального процесу в університеті у взаємозв’язку його складових – загальнокультурної, фахової та функціональної. Її домінантою є розуміння того, що вектор педагогічного процесу спрямовується від навчання (нормативно обумовленої діяльності) до вміння (індивідуально значуща діяльність суб’єкта, де реалізується його життєвий досвід) [3].

Для визначення того, що ж розуміти під культурологічною спрямованістю підготовки майбутніх спеціалістів, розглянемо суть культурологічного підходу в науці в цілому.

Культурологія порівняно недавно з’явилася серед гуманітарних наук як спеціальна галузь знання, хоча роздуми про роль і місце культури на різних етапах розвитку людства привертала увагу багатьох теоретиків і суспільних діячів. Культурологія – системна рефлексія про культуру як цілісність. Вона включає історичні, соціологічні, антропологічні, філософські, етнографічні, релігійні, художні та інші аспекти, ізоморфні самій культурі. Це надає культурології комплексного характеру, але разом з тим викликає критику з погляду еkleктики, невизначеності предмета дослідження. Кожна з перелічених граней створює своє, досить спеціалізоване уявлення про ту або іншу сферу культури, але при цьому не характеризує культуру як цілісне, багатоаспектне явище соціальної реальності і життя особистості. Поза сумнівом, подібне завдання надзвичайно складне і важке, але саме воно зумовлене загальними тенденціями сучасності. Існує нагальна потреба знати не тільки про спеціалізовані сфери і форми, а й мати досить чітке уявлення про культуру народу, суспільства в цілому [4, с. 4].

Культурологія як світоглядна наука і як філософія культури виникла в результаті суспільного усвідомлення принаймні трьох чинників, які стали очевидними в кінці XIX – на початку XX ст. Цими чинниками, як вважає К.М. Хоруженко [5, с. 8–10], виявилися усвідомлення великої різноманітності культур, яка визнача-

ється їх своєрідністю, розуміння численних кризових явищ у культурі ХХ ст., прийняття того факту, що історичний і культурний розвиток людини – далеко не одне і те саме. Відбулося усвідомлення громадськістю кризи колишньої філософії культури, яка показала свою нездатність до осмислення величезного етнографічного матеріалу, накопиченого дослідниками різних країн, а також виникла потреба у виробленні сучасного поняття “культура” і в усвідомленні її ролі в суспільстві. Під впливом непомірного технократизму, раціоналізму кінця ХІХ – початку ХХ ст., зумовленого науково-технічним прогресом, формування культурології було своєрідною реакцією гуманітаріїв, що прагнули ліквідувати конфлікт між двома культурами – технічною та гуманітарною.

Як наслідок перелічених причин і потреб у середині ХХ ст. була проголошена нова наука – культурологія. Відбулося це в США, і автором такої ідеї став учень відомого американського антрополога Ф. Боаса Л.А. Уайт, який опублікував три книги з характерними назвами: “Наука і культура” (1949), “Еволюція культури” (1959) і “Поняття культури” (1973).

Л.А. Уайта можна по праву вважати “батьком” культурології як самостійної науки. Вивчаючи систему культури, він виділив три її складових. До них належать технологічна підсистема, яка включає матеріальні пристрої для спілкування з природою, соціальна підсистема, яка передбачає способи і типи поведінки в суспільстві, і нарешті, ідеологічна підсистема, яка складається з ідей, образів і вірувань. І на всіх цих рівнях культура існує за рахунок символічних форм. Причому саме тому, що культура, на думку Л.А. Уайта, досліджує фундамент людського життя, вона є основою наук. Соціальне спілкування, доводив він, є лише функцією культури, її похідною, а тому соціологія залежить від культурології, подібно іншим наукам про людину [6, с. 22–23].

А.І. Кравченко вважає, що є всі підстави говорити про те, що *культурологія – це узагальнена назва комплексу гуманітарних знань і соціальних наук, що вивчають культурні феномени* [7, с. 3].

Культурологія найбільш природним чином тяжіє до системи освіти. В певному значенні культурологію навіть можна розглядати як науку, яка доповнює педагогіку: педагогіка розробляє для студентів методи трансляції фундаментальних знань і актуальних зразків культурної компетентності, а культурологія покликана формувати найбільш загальну структуру і зміст тієї культурної компетентності, яка транслюється засобами педагогіки [8, с. 92–93]. Тому вже мова йде про виникнення нової галузі знання – культурологічної педагогіки.

Визнаючи культурологічний підхід як методологічну підставу для розуміння і формування змісту освіти ще в ті часи, коли цей термін ще не використовували, а слово “культурологія” ще не вживалося, він (цей підхід) стає все більш затребуваним саме зараз, коли поставлено завдання модернізації освіти, приведення її у відповідність із сучасністю (В.В. Краєвський).

Аналітичний огляд досліджень освіти в контексті культури показав, що в цілому культурологічний підхід характеризується як підвищення уваги до філософського і методологічного осмислення педагогічної науки і практики (В.В. Краєвський). Однак відповідний термін поки не здобув у педагогіці однозначного трактування і використовується на позначення різних її методологічних аспектів.

Так, В.І. Андреев зараховує культурологічний підхід, який називає культурологічним метапринципом (поряд з аксіологічним, антропологічним, гуманістичним, синергетичним і герменевтичним метапринципами), до розряду філолофсько-педагогічних стратегій. Учений вважає, що “ефективне вирішення багатьох актуальних проблем освіти і виховання неможливе без глибокого розуміння того, що таке культура, без розробки культурологічного метапринципу в педагогіці” [9, с. 40, 45].

У культурологічному підході робиться акцент на єдності професійного й особистісного компонентів освіти, що пояснюється рядом причин, головними, серед них, на думку В.В. Серикова, є такі. По-перше, сучасні продуктивні сили вступили в ту якісно нову фазу, коли їх прогрес не можна забезпечувати тільки технічними факторами без актуалізації сил саморозвитку, мотивації, співучасті і співтворчості кожного виробника. Це зумовлює орієнтацію освіти на особистість, трактуючи її як “світову” проблему цивілізації, на інтерес до людини, її психології, людських відносин, до злиття технічної і гуманітарної освіти. По-друге, спроби виокремити в людському капіталі професійний (частину, що безпосередньо “виробляє”) бік освіти не були успішними, що дає змогу говорити про включення в сучасне виробництво людини як цілісності і, внаслідок цього, про неможливість відокремити професійну освіту від загальної [10].

Аналізуючи співвідношення професійного та особистісного аспектів у розумінні професійної трудової діяльності, В.Д. Шадриков виділяє три взаємозалежних аспекти праці: предметно-діючий, фізіологічний, психологічний (здійснення свідомої мети, прояв волі, уваги, інтелектуальних і інших властивостей працівника як особистості тощо), відзначаючи при цьому, що “останній аспект, безсумнівно, відіграє провідну роль” [11, с. 23–24].

Дотепер багато педагогічних понять, які використовуються в контексті культури, ще не одержали наукового осмислення і не ввійшли в категоріальний апарат педагогіки й інших гуманітарних наук (Є.В. Бондаревська). Не можна обійти увагою і той факт, що ставлення до культурологічного підходу в педагогіці характеризується неоднозначністю як у розумінні його суті, так і в оцінюванні його перспектив і можливостей з боку окремих учених. Проте позитивна тенденція все-таки простежується. Так званий “культурологічний підхід” у професійній освіті А.М. Новиков, наприклад, вважає “найбільш небезпечним”: “Що це таке – сказати важко. Культурологія – це щось, що не пов’язане з технікою, з технологією, з економікою, з виробництвом, із природними і технічними науками” [12, с. 48].

Однак у цій праці автор пише: “Сучасні орієнтації вітчизняної освіти на формування “людини культури”, у тому числі професійної освіти – на формування “людини професійної культури” зумовлюють необхідність принципово іншого підходу до формування цілей і змісту освіти. А саме: розкривати їх не в поняттях “знання” й “уміння”, а в поняттях культури: “моральна культура”, “естетична культура”, “інформаційна культура” тощо. При такому підході цілі та зміст освіти втрачають технократичний, відчужений стосовно людської сутності характер” [12, с. 49].

Цілісність культурологічного підходу до розробки проблем освіти передбачає використання не тільки всієї сукупності знань про культуру і її закономірності, а й культурологічних методів дослідження, які мають свою специфіку, суть якої, на думку М.М. Бахтіна, полягає в природі гуманітарного знання, у тому, що: “Точні науки – це монологічна форма знання: інтелект споглядає річ і висловлюється про неї. Тут тільки один суб’єкт – який споглядає і говорить (висловлюється). Йому

протистоїть тільки безмовна річ. Деякий об'єкт знання (у тому числі людина) може бути сприйнятий і пізнаний як річ. Але суб'єкт як такий не може сприйматися і вивчатися як річ, тому що як суб'єкт він не може, залишаючись суб'єктом, стати безмовним, отже, пізнання його може бути тільки діалогічним" [13, с. 363–364].

Висновки. У сфері освіти простежується посилення взаємозв'язку освіти й культури. Одним із шляхів розв'язання проблем сучасного суспільства є використання культурологічного підходу до навчання та виховання. Поглиблюється культурологічна спрямованість усього навчального процесу в університеті у взаємозв'язку його складових – загальнокультурної і професійної. Визначено, що завданням культурології є усунення конфлікту між двома культурами – технічною та гуманітарною, олюднення освіти.

Література

1. Сластенин В.А. Педагогика: инновационная деятельность / В.А. Сластенин, Л.С. Подымова. – М. : Магистр, 1997. – 224 с.
2. Руденко В.Н. Культурологические основы целостности содержания высшего образования : дис. ... д-ра пед. наук / В.Н. Руденко. – Ростов н/Д, 2003. – 448 с.
3. Гришкова Р.О. Культурологічний підхід до навчання як передумова розширення іншомовної соціокультурної компетенції студентів / Р.О. Гришкова // Мова і культура (науковий журнал). – К. : Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2007. – Вип. 9. – Т. XI (99). – С. 9–13.
4. Иконникова С.Н. Векторы и ориентиры культурологии в пространстве глобализации / С.Н. Иконникова // Вопросы культурологии. – 2008. – № 1. – С. 4–8.
5. Хоруженко К.М. Культурология: Структурно-логические схемы / К.М. Хоруженко. – М. : ВЛАДОС-ПРЕСС, 2003. – 336 с.
6. Мареева Е.В. Культурология. Теория культуры : учеб. пособ. для вузов / Е.В. Мареева. – М. : Экзамен, 2003. – 192 с.
7. Кравченко А.И. Культурология / А.И. Кравченко. – М. : Проспект, 2007.
8. Флиер А.Я. Культурология для культурологов : учеб. пособ. для магистрантов и аспирантов, докторантов и соискателей, а также для преподавателей культурологии / А.Я. Флиер. – М. : Академический проект ; Екатеринбург : Деловая книга, 2002. – 492 с.
9. Андреев В.И. Педагогика / В.И. Андреев. – Казань : Центр инновационных технологий, 2000. – 608 с.
10. Сериков В.В. Образование и личность / В.В. Сериков. – М.: Перемена, 1999. – 376 с.
11. Шадриков В.Д. Проблемы системогенеза профессиональной деятельности / В.Д. Шадриков. – М., 1982.
12. Новиков А.М. Российское образование в новой эпохе / А.М. Новиков. – М., 2000.
13. Бахтин М.М. К методологии гуманитарных наук / М.М. Бахтин // Эстетика словесного творчества. – М., 1994.

САМОЙЛЕНКО Н.Ю.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ МЕТОДИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙСТРІВ ВИРОБНИЧОГО НАВЧАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Основну роль у розвитку професійно-педагогічної компетентності педагога професійно-технічного навчального закладу, зокрема майстра виробничого навчання, відіграє рівень сформованості методичної компетентності. Реалізація нового підходу до розвитку методичної компетентності передбачає розв'язання певних завдань.